

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ НА ГРУНТІ РЕЛІГІЙНОЇ ВОРОЖНЕЧІ

Клочко А. М.

к.ю.н., старший викладач кафедри АГПФЕБ
Сумського державного університету

Уткіна М. С.

студентка III курсу юридичного факультету
Сумського державного університету

Україна є багатонаціональною державою, незважаючи на те, що вона є відносно молодою країною, яка здобула свою незалежність в 1991 році. У зв'язку з тим, що в державі співіснують представники декількох народів, а також певних конфесій, зростає можливість виникнення етнорелігійної напруженості, що безпосередньо і призводить до сплеску злочинних проявів. Глобалізація, масова міграція населення, збільшення розриву в добробуті між різними країнами й між етнічними групами усередині країн істотно підсилили загрозу ескалації різних форм нетерпимості, що набула планетарний характер. Не обійшли вони стороною й Україну. Традиційно толерантна й спокійна Україна стала перетворюватися в небезпечну територію для іноземців, людей інших рас і національностей [1]. Слід відмітити, що в Україні за часів її незалежності, злочини, що вчинюються на ґрунті расової та релігійної нетерпимості стрімко активізувались приблизно з 2005 року, коли масштабними та популярними стали молодіжні організації, спрямовані на дискримінацію та заклики до расової і релігійної ворожнечі.

Ст. 24 Конституції України (далі Конституція) гарантує рівні конституційні права і свободи громадянина, ст. 35 Конституції закріплює свободу віросповідання і світогляду [2, с. 26-38]. У Розділ Особливої частини Кримінального кодексу України (далі КК) визначає певні склади злочинів, що вчинюються на ґрунті расової та релігійної нетерпимості. Зазначені в даних нормах санкції являються гарантіями дотримання прав громадян, закріплених в Основному законі. Дискримінація на ґрунті ненависті за ознакою раси, кольору шкіри, релігії, мови і національності, національного чи етнічного походження та сексуальної орієнтації є неприпустимою. Очевидно, що питання правового захисту особистості і дотримання принципу рівності всіх громадян сягає свого апогею і потребує нагального вирішення. Окремим аспектам розгляду злочинів на ґрунті релігійної ворожнечі приділяли свою увагу такі дослідники як О. А. Мартиненко, Н. В. Дрьоміна-Волок, А. В. Савченко, О. В. Горбачова, В. М. Панькевич та інші. Метою статті є визначення специфічних особливостей злочинів, що вчинюються на ґрунті релігійної ворожнечі як обставини, що обтяжує покарання.

Фіксуючи злочини, вчинені стосовно іноземців, МВС не поспішає вбачати в них злочини, вмотивовані релігійною чи расовою ворожнечі. Так, за статистикою МВС за період 2009-2011 років стосовно іноземних громадян (не з країн СНД) було вчинено щонайменше 126 таких насильницьких злочинів як

умисне вбивство, спричинення тілесних ушкоджень, хуліганство. Але як злочини на ґрунті ненависті кваліфіковано лише 11 з них, тобто менше 10% (в 2011 р. за статтею 161 порушено лише 2 справи) [3]. З усіх злочинів, які визначені в КК України, можна виокремити лише вісім складів, які посягають на відносини в релігійній сфері, передбачені статтями: 161, 178-181, 258, 297 та 442 КК України. Однак, можливо виокремити лише чотири кримінально-правові склади, які безпосередньо торкаються питання порушення права на свободу совісті і віросповідань, а саме, передбачені статтями 178-181 КК України [4, 41-42]. Решта ж складів злочинів лише певним чином, опосередковано посягає на даний вид суспільних відносин. Це пояснюється тим, що діючий КК не має в своїй структурі окремого розділу, відведеного злочинам, що вчинюються на ґрунті релігійної ворожнечі.

Як вважає Швидченко І. Г., сучасний стан кримінального законодавства дозволяє виділити такі види злочинів у сфері релігії: а) злочини, які безпосередньо посягають на свободу віросповідання громадян; б) злочини, які можуть бути віднесені до категорії релігійних за умови наявності додаткового безпосереднього об'єкта – свободи віросповідання; в) групові, тобто склади, де міститься згадка про вчинення релігійного злочину групою осіб, об'єднанням, змішаною групою або проти групи осіб по їх відношенню до релігії; г) злочин, виділений як релігійний винятково у зв'язку з вчиненням його на ґрунті «релігійної ворожнечі або розбрату», що передбачено як обтяжуюча обставина у п. 3 ч. 1 ст. 67 КК України – це можуть бути будь-які злочини проти життя, здоров'я, власності, громадського порядку, громадської безпеки і т.п. [5].

Найбільш відомою статтею КК України, що стосується злочинів на ґрунті релігійної ворожнечі, є ст. 161. Стаття 161 КК України криміналізує розпалювання ненависті, образ або дискримінації за ознаками національності, раси або релігійних переконань. Закон передбачає покарання у формі штрафу в розмірі до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, обмеженням волі на строк до п'яти років, в залежності від тяжкості злочину, а також того, чи був він поєднаний з об'єктом порушення рівноправності громадян залежно від ставлення до релігії є суспільні відносини, що забезпечують рівноправність громадян та їх права. Об'єктивна сторона злочину виражається в здійсненні певної дії, яка буде спрямована на розпалювання релігійної ворожнечі та ненависті, приниження образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями. Суб'єктивна сторона даного злочину виражається у прямому умислі. Тобто, передбачає його суспільно-небезпечні наслідки та бажає їх безпосереднього настання. Суб'єктом злочину може бути будь-яка особа. Тобто, фізична, осудна особа, яка досягла 16-річного віку, але в деяких випадках може бути присутній спеціальний суб'єкт, в більшості випадків, це службова особа. Це пояснюється тим, що службові особи зобов'язані в першу чергу забезпечувати реалізацію прав та свобод громадян, а якщо ж навпаки – завдає шкоди таким правам – це суттєво підвищує суспільну небезпечність таких злочинів [5].

На практиці суди періодично розглядають справи, пов'язані із випадками порушенням рівноправності громадян залежно від їх расової, національної

належності та ставлення до релігії. Наприклад, у липні 2012 року в м. Сімферополь було розглянуто одну із таких справ. Житель м. Ялта, який був службовою особою, під час свого виступу, умисно висловлював ідеї та погляди, які підривають повагу до людей певної релігійної спрямованості, виказував фрази, які розпалювали ворожнечу на релігійній основі. Адвокат захисту намагався довести те, що ст. 161 КК України не передбачає відповідальності за вислови, а передбачає – за дії, тому стверджував, що об'єктивна сторона складу злочину відсутня. Однак, суд зауважив на те, що під діями, які розпалюють ворожнечу на релігійній основі необхідно і розуміти будь-які дії, метою яких є посилення настрою ворожнечі на релігійній основі серед населення, а склад злочину є формальним і вважається закінченим із моменту вчинення дій, які передбачені диспозицією статті, а саме із моменту висловлення ідей, поглядів та певних закликів. Означену особу було визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 161 КК [6].

Необхідно зазначити, що запобігання вчиненню злочинів на релігійній основі є складним завданням. З цією метою, перш за все необхідно, з'ясувати причини вчинення цих суспільно-небезпечних діянь, серед них слід виділити:

1) прийнятні у родині обвинуваченого прояви деспотизму, націоналізму, релігійного фанатизму, безпринципності, лінощів, пияцтва, наркоманії, користолюбства, сексуальної розбещеності, націоналістичних і релігійних забобонів тощо; 2) наявність у навчальних закладах, де отримував освіту обвинувачений, проявів формалізму, хабарництва, неформальних аморальних угруповань і молодіжних рухів, диференційованого підходу викладачів при оцінці знань учнів (студентів) залежно від їх расової чи національної належності тощо; 3) наявність в колективі на роботі обвинуваченого егоцентризму, протекціонізму, корупції, диференційованого підходу керівництва у визначенні відносин з підлеглими та розміру оплати їх труда залежно від расової чи національної належності, переслідування за критику, мстивість, кар'єризм; 4) наявність в соціальній сфері таких негативних тенденцій, як перенасиченість телевізійного ефіру художніми і документальними стрічками, що демонструють, а деколи і прямо пропагують насильство, представлення теле- та радіоефірах, а також періодичних виданнях перекрученої інформації щодо причин соціальних та політичних конфліктів, економічних проблем, міграційних явищ та їх негативних наслідків тощо [7]. Ще однією з таких причин можна визначити руйнацію старих та несформованість нових пріоритетів в умовах пострадянської діяльності. Одним із способів на шляху подолання даної проблеми може стати більш жорсткий контроль держави за певними «антисектантськими» організаціями, які продовжують хвилі міжконфесійної напруги та проведення відповідної профілактичної роботи органами внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами.

Список використаних джерел:

1. Церква Адвентистів сьомого дня. Українська уніонна конференція. Релігійна й етнічна толерантність – основа консолідації суспільства

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.adventist.org.ua/article/religiina_eti4na_tolerant/.

2. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 26-38.

3. Злочини на ґрунті ненависті в Україні : 2011-2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forum.maidan.org.ua/>.

4. Кримінальне право України : Особлива частина : підручник для студентів юрид. спец. вищ. Закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. Я. Тацій. Кримінальне право, норми якого закріплені в Кримінальному Кодексі України (прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakoni.com.ua/node/273>.

5. Аннотация к работе : Швидченко І. Г. Свобода віросповідання як об'єкт кримінально-правової охорони. Рукопис. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.disser.com.ua/content/353957>

6. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25570031>

7. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості. Програма з протидії ксенофобії та расизму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.diversipedia.org.ua/db_files/Hate_Crime_Investigation_MANUAL_2012_FINAL.pdf

Клочко А. М., Уткіна М. С. Деякі питання кваліфікації злочинів, що вчинюються на ґрунті релігійної ворожнечі / А. М. Клочко, М. С. Уткіна // Основні напрями реформування законодавства України в умовах розбудови демократичної держави : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 12-13 жовтня 2012 року. – с. 93-95.